

УДК 347.788.4

О.С. Кочина

асистент кафедри цивільного, господарського,
адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права
і соціальних технологій Чернігівського
національного технологічного університету,
м. Чернігів, Україна

Право суб'єктів авторського права та суміжних прав на ім'я

Анотація. Стаття присвячена дослідженню поняття права на ім'я, яке належить суб'єктам авторського права і суміжних прав, визначенню його складових, особливостей реалізації та видів порушень. В результаті дослідження пропонується напрацювати єдиний підхід щодо нормативно-правового регулювання права на ім'я зазначених суб'єктів та більш детально закріпити види їх порушень.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, право на ім'я, право на псевдонім, порушення.

А. С. Кочина. Право субъектов авторского права и смежных прав на имя.

Аннотация. Статья посвящена исследованию понятия права на имя, которое принадлежит субъектам авторского права и смежных прав, определению его составляющих, особенностей реализации и видов нарушений. В результате исследования предлагается выработать единый подход нормативно-правового регулирования права на имя указанных субъектов и более подробно закрепить виды их нарушений.

Ключевые слова: авторское право, смежные права, право на имя, право на псевдоним, нарушения.

A. Kochyna. The right subjects of copyright and related rights to the name.

Abstract. The article investigates the concept of the right to a name that belongs to copyright and related rights, the definition of its components, and the details of the types of violations. It is proposed to work out a common approach on legal regulation of the right to the name these subjects and more detailed consolidate kinds of violations.

Keywords: copyright, related rights, the right to the name, the right to the alias, violation.

Право на ім'я є одним із найбільш важливих прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. Воно належить людині з народження та надає можливість індивідуалізувати її в суспільстві. Не менш важливе значення право на ім'я має і для авторів та суб'єктів суміжних прав. Захист даного права особливо актуалізується в умовах сьогодення, коли порушення авторських та суміжних прав є дуже поширеним явищем.

Відповідно до ст. 438 Цивільного кодексу (далі - ЦК) України [1] та ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі - Закон) [2] автору належать право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо, забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору.

Тобто автор може використовувати твір самостійно або дозволити іншим особам його використовувати під його справжнім ім'ям чи псевдонімом. Дане право багато в чому збігається з правом авторства, яке передбачене ст. 423 ЦК, оскільки право авторства виражається саме в можливості автора називати себе творцем, зазначаючи своє ім'я чи ні. Крім того, в Україні діє презумпція авторства, яка полягає в тому, що за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору, включаючи опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора (ст. 11 Закону).

Закон передбачає, що ім'я автора - це сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Дане визначення дозволяє виділити наступні способи зазначення автором твору свого імені:

- 1) вказати своє справжнє ім'я шляхом зазначення свого прізвища та ім'я або прізвища, ім'я та по батькові;
- 2) вказати псевдонім, тобто вигадане ім'я, вибране автором для позначення свого авторства;
- 3) оприлюднити твір анонімно, включаючи позначення лише своїх ініціалів;
- 4) використати прийнятий автором знак або сукупність знаків.

Даному праву автора на ім'я кореспондує передбачений ст. 21 Закону обов'язок всіх осіб, які вільно використовують твір без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право, зазначення імені автора і джерела запозичення.

У деяких випадках реалізація права на авторство і права на ім'я викликає певні ускладнення. Тому законодавець робить вказівку, що зазначення імені автора на творі може бути, якщо це практично можливо. Так, Р. О. Стефанчук доречно зазначає, що ставити ім'я художника на сервізі, тканині чи шпалерах просто неможливо. Проте на вимогу автора його ім'я може бути зазначене іншим подібним способом, наприклад, шляхом випуску додаткових етикеток, табличок, оголошень, на яких буде зазначено назву результату творчої діяльності та ім'я автора [4, с. 50-51].

Типовими порушеннями права на авторське ім'я та використання інших способів індивідуалізації автора є:

- незазначення імені автора;
- спотворення цього імені;
- зазначення замість або поряд із іменем автора імені іншої особи [4, с. 50-51].

Якщо з першими двома видами порушення все більш-менш зрозуміло, то останній є найбільш цікавим, оскільки він може бути здійснений у двох формах: без згоди автора (плагіат) та за згодою автора (гетеронімство). Що стосується плагіату, то ним є оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат є достатньо поширеним і відомим явищем, який відповідно до ст. 50 Закону виділений як окремий вид правопорушення, що дає суб'єкту авторського чи суміжних прав право на судовий захист.

А ось щодо поняття «гетеронімство», то воно нашим законодавством не визначено, хоча має місце бути. Напевно, кожному відомі випадки, коли такі твори, як мемуари, сповіді, автобіографії пишуть зовсім інші люди, а

не ті, що зазначені на обкладинках книг. Аналогічна моральна проблема виникає у разі написання статей, доповідей, виступів, промов різних політичних, державних та інших діячів, а також керівників будь-якого рангу і рівня. Не секрет, що для подібних осіб їх інтелектуальну продукцію створюють особливі спіч-райтери, які є літературними поденниками в чистому вигляді і завжди залишаються анонімними [3, с. 254].

Природно виникає питання, яким чином співвідносяться такі явища із законодавством про авторське право і суміжні права, а також чи реально можливе існування гетеронімів (осіб, які пишуть книги на замовлення) в межах чинного законодавства?

Слід погодитися з С. Судариковим, який вірно зазначає, що правомірне існування гетеронімів є можливим у рамках майже будь-якого національного закону про авторське право і суміжні права. Оскільки взаємини співавторів за законодавством більшості країн, включаючи Україну (ст. 436 ЦК України), можуть визначатися угодою між ними, то відносини замовника та гетероніма можуть також регулюватися такою угодою. Крім того, замовник, як правило, пропонує разову (паушальну) суму за працю гетероніма за умови, що останній висловить бажання опублікувати твір анонімно, а замовник - під своїм власним ім'ям і що гетеронім відмовиться від прав на авторську винагороду при опублікуванні твору [3, с. 254-255].

Таким чином, гетеронімство є латентним видом порушення авторського права, виявити його практично неможливо, адже жодна сторона в цьому не зацікавлена: замовник – отримує популярність, визнання, а виконавець - винагороду або інші блага, які замовник йому обіцяє взамін на анонімність і мовчання.

Суб'єкти суміжних прав відповідно до ст. 423 ЦК та ст. 38 Закону мають також право на ім'я, але з певною специфікою. Так, виробнику фонограми, виробнику відеограми та організації мовлення належить

немайнове право на ім'я, тобто на зазначення свого імені або назви на носії і примірниках запису, а також на згадування імені чи назви під час використання об'єкта. Виконавцеві також надано право на ім'я, але воно має більш широкий зміст і включає можливість вимагати згадування його імені у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням, якщо це можливо за даних умов використання. Крім того, право виконавця поширюється на можливість використання псевдоніма і згадування під час використання саме псевдоніма, а не дійсного імені виконавця [5, с. 564].

Отже, право на ім'я суб'єктів суміжного права також може бути порушено шляхом:

- незазначення імені виконавця, імені (назви) виробника фонограми, відеограми та назви організації мовлення;
- спотворення імені виконавця, імені (назви) виробника фонограми, відеограми та назви організації мовлення;
- зазначення замість або поряд із іменем (назвою) суб'єкта суміжних прав імені (назви) іншої особи або організації [4, с. 50-51].

Як нами було розглянуто вище, похідними права на ім'я є право автора та виконавця на псевдонім і право автора на анонімність. Зазначені права можуть також стати об'єктом правопорушень, таких як:

- неправомірне використання права на псевдонім іншими особами (наприклад, використання певною фірмою відомого псевдоніму як торговельної марки або комерційного найменування; публікація творів інших авторів під псевдонімом, який їм не належить, виконання твору під псевдонімом іншої особи);
- розкриття псевдоніму особи без згоди автора або виконавця, крім випадків встановлених законом (наприклад, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, з метою захисту прав та свобод людини тощо);

– зазначення імені автора без його згоди, порушуючи його право на анонімність.

Отже, право на ім'я є невід'ємним від автора та суб'єктів суміжних прав, адже дозволяє ідентифікувати їх та встановити належність результату інтелектуальної, творчої діяльності певній особі. Будь-яке порушення зазначеного права, відповідно до Закону, дає підстави для судового захисту. Слід звернути увагу на абстрактне формулювання законодавцем способів порушення права на ім'я.

Така позиція, з одного боку, є виправданою, адже, дійсно, вчинення будь-яких дій, які порушують право на ім'я апріорі визнаються порушенням. Але, з іншого боку, чим конкретніше законодавство, тим легше його застосовувати на практиці, легше боротися з правопорушеннями, до того ж це не дозволяє правомірно існувати деяким видам правопорушень (наприклад, гетеронімство).

Привертає увагу відсутність єдності ЦК та Закону у визначенні права на ім'я за суб'єктами авторського права та суміжних прав, оскільки присутнє різне формулювання однакових за змістом норм в зазначених актах законодавства, а щодо права на ім'я суб'єктів суміжних прав, то воно взагалі ЦК не визначено. Таким чином, вбачається необхідним вироблення єдиного підходу до закріплення права на ім'я та гарантій його здійснення з урахуванням особливостей, зумовлених різноманітністю об'єктів авторських та суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 35.

2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 13. - Ст. 64.

3. Основы авторского права. Судариков С. А. Минск: Амалфея, 2000. - 512 стр.

4. Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні / Р. О. Стефанчук // Право України. - 2011. - № 3. - С. 45-59.

5. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. - Х.: Право, 2011. - Т. 1. - 656 с.